

Сања З. Арежина^[1]

Универзитет у Хонгконгу
Хонгконг (НР Кина)
Влада Републике Србије
Београд (Република Србија)

УДК 339.727.24:327(510)

339.92(510:100)

Прегледни научни рад

Примљен 25. 05. 2021.

Прихваћен 31. 05. 2021.

doi: 10.5937/napredak2-32397

НР Кина као „одговорна велика сила“ – кинески модел инвестиција и помоћи иностранству

Сажетак: Народна Република Кина је недуго након оснивања почела да спроводи политику давања инвестиција и помоћи иностранству. Иако су мотиви за то били различити у деценијама које су уследиле, кинеско руководство никада није одустало од одлуке да давање инвестиција и помоћи иностранству буде централни део кинеске спољне политике. Да би доказала основну хипотезу да је основни разлог развоја кинеског модела давања инвестиција и помоћи иностранству намера кинеског руководства да покаже да Народна Република Кина представља „одговорну велику силу“ која доприноси решавању важних глобалних проблема, док у исто време ради на остваривању најважнијег циља – достизања „кинеског сна“ до 2049. године, ауторка користи структурално-функционалну анализу и компаративну анализу.

Кључне речи: Кина, одговорна велика сила, кинески сан, инвестиције, помоћ

Увод

Читав век је прошао од 1. јула 1921. када је на тајном састанку у Шангају основана Комунистичка партија Кине. Након што је однела победу у грађанском рату, ова партија је 1949. основала Народну Републику Кину. Током наредних неколико деценија, руководство партије успело је да Културном револуцијом економски и друштвено разрушену и међународно изоловану државу трансформише у снажну и утицајну чланицу међународне заједнице. Без обзира на

смену државно-партијског руководства и честе промене у окружењу, циљеви који су постављени након оснивања НР Кине остали су исти – обезбеђивање довољно хране и енергената за становништво, присаједињење свих кинеских територија и опстанак Комунистичке партије Кине на власти (Arežina, 2018, str. 15). Дакле, може се рећи да је основна кинеска мера за националну моћ и самопоштовање уткана у две речи: јединство и стабилност.

У складу с овим циљевима, недуго након оснивања НР Кина почела је да спроводи

[1] sanja_arezina@yahoo.com

политику давања инвестиција и помоћи иностранству. Иако су мотиви за то били различити у деценијама које су уследиле, кинеско руководство никада није одустало од одлуке да давање инвестиција и помоћи иностранству буде централни део кинеске спољне политике. Током педесетих и шездесетих година 20. века, средства која је Пекинг издвајао у ту сврху била су велика. Отпочињањем политике „реформи и отварања према свету“ 1978. кинеско руководство почело је да смањује количину средстава коју је издвајало у ову сврху, пре свега због потребе да их преусмери у модернизацију земље (Selden, 1978).^[2] Тек на почетку 21. века, захваљујући свом изузетном економском расту и значајним финансијским ресурсима, НР Кина је поново почела да издваја значајнија средства за ову намену, на билатералном и мултилатералном нивоу.

Иако неки западни аутори имају сумње у мотиве кинеског инвестирања и давања помоћи иностранству, ауторка износи хипотезу да кинеско руководство развија модел давања инвестиција и помоћи иностранству с намером да покаже да НР Кина представља „одговорну велику силу“ (*Fuzeren de Daguo*) која доприноси решавању важних глобалних проблема (Zoellick, 2005), док у исто време ради на остваривању

најважнијег циља – достизања „кинеског сна“ до 2049. године (Gong, 2013).^[3]

У претходном периоду, истраживања о моделу инвестиција и помоћи иностранству углавном су била фокусирана на опште информације о инвестицијама и помоћи коју НР Кина даје иностранству. Ради се, пре свега, о подацима о структури, обиму и начину давања инвестиција и помоћи иностранству, као и институцијама које спроводе ову политику.^[4] У овом истраживању акценат је стављен на факторе који су утицали на кинеско руководство да развија модел давања инвестиција и помоћи иностранству заснован на Пекиншком консензусу. Да би доказала основну хипотезу, ауторка користи структурално-функционалну анализу како би ближе објаснила кинески модел давања инвестиција и помоћи иностранству, као и његов утицај на суседне државе и међународну заједницу. Такође, она користи компаративну анализу како би извршила поређење овог модела са западним моделом који је заснован на Вашингтонском консензусу и поређење система давања кинеске мултилатералне помоћи иностранству са системом добијања помоћи преко система OECD, који је својствен западним државама. У истраживању ће бити коришћене

[2] У то време, НР Кина била је једна од 20 најмање развијених држава у свету, чији је БДП по глави становника износио 208 долара.

[3] Председник Си Ђинпинг је на Трећем пленуму 18. конгреса КПК у новембру 2012. споменуо визију „кинеског сна“, која је накнадно објашњена као остварење великог броја унутрашњих реформи којима ће НР Кина постати држава благостања.

[4] Ради се о следећим истраживањима: Wolf, C. J., Wang, X., Warner, E. (2013). *China's Foreign Aid and Government Sponsored Investment Activities – Scale, Content, Destinations and Implications*. Washington D. C.: RAND Corporation; Brautigam, D. (2009). *The Dragon's Gift*. New York: Oxford University Press; Arežina, S. (2018). *China in Europe*. Belgrade: Institute of European Studies и други.

релевантна академска литература и политичка документација, изјаве званичника и вести из међународних медија. Ради аутентичности, истраживање је обogaћено неформалним разговорима које је ауторка имала са званичницима, аналитичарима, истраживачима и новинарима, који су били директно укључени у различите аспекте давања кинеских инвестиција и помоћи иностранству.

Чланак се састоји од пет делова. У уводном делу ауторка наводи контекст у коме ће се истраживање обавити, објашњава суштину проблема којим ће се бавити и поставља хипотезе. У другом делу објашњава историјат давања кинеских инвестиција и помоћи у иностранству. У трећем делу она наводи факторе који су утицали на НР Кину да развија модел инвестиција и помоћи иностранству. У четвртном делу објашњава врсте и начин давања инвестиција и помоћи иностранству. У закључним разматрањима биће сумирани истраживање и закључци до којих се дошло, након чега ауторка даје пројекцију у ком правцу ће се развијати кинеска политика давања инвестиција и помоћи иностранству.

Историјат давања кинеских инвестиција и помоћи иностранству

Након оснивања 1949. године, иако и сама суочена с блокадом и ембаргом услед губитка наклоности и подршке Запада, НР Кина почела

је да даје инвестиције и помоћ иностранству. Средства која је Пекинг издвајао у ту сврху педесетих и шездесетих година 20. века била су прилично велика и највећим делом давана су као подршка националној независности и развоју економија. Током седамдесетих година НР Кина наставила је с давањем инвестиција и помоћи иностранству превасходно како би парирала утицају Совјетског Савеза. Помоћ је претежно давана социјалистичким земљама с којима је имала развијене партијске везе, марксистичко-лењинистичким покретима и неким суседним државама (Brautigam, 2009, str. 32).^[5]

Након преузимања столице у Уједињеним нацијама од Тајвана 1971. године, Пекинг полако почиње да смањује количину средстава која су издвајана у ову сврху. Разлог за то јесте што економски и друштвено разрушена након Културне револуције, политике „великог скока напред“ и кампање „100 цветова“ НР Кина није имала много тога да понуди ни сопственом становништву, а камоли свету. Зато је било неопходно да се окрене сопственом развоју, реформама и модернизацији земље, за шта јој је, пре свега, било неопходно мирно окружење. Међутим, велики „архитекта“ реформи Денг Сијаопинг (Deng Xiaoping) остао је доследан својој тврђњи „да је помоћ иностранству била права ствар у прошлости, права ствар у садашњости и да ће бити права ствар и када се Кина развије“. У наредних неколико деценија, он ће поставити темеље променама у спољној политици и економији увођењем политике „реформи и

[5] Пре свега, ради се о Албанији, Румунији, Вијетнаму, Северној Кореји и Кампучији (данашња Камбоџа).

отварања према свету“, „осмех дипломатије“ и доктрине „24 карактера“ (политика „бити стрпљив“; Kissinger, 2011, str. 539)^[6] које ће у следећих 35 година трансформисати НР Кину из Културном револуцијом економски и друштвено разрушене и међународно изоловане државе у снажну и утицајну чланицу међународне заједнице.

Захваљујући успешној стратегији економске модернизације, чији је први корак био „поздрављање уласка“ (*Yin Yinlai*) значајних инвестиција из иностранства, НР Кина је без великих проблема пребродила азијску финансијску кризу 1997–1998. године и крајем деведесетих година 20. века и почетком 21. достигла високу стопу штедње и девизних резерви (Cheng, 2014, str. 1433; Trading Economics, 2017).^[7] То је омогућило да након уласка у Светску трговинску организацију (СТО) 2001. крене с другом фазом економске модернизације – политиком „изласка на страна тржишта“ (*going out* политика, *Zou Chuqu*) вишка капитала с циљем да се продуби приступ страним тржиштима, природним ресурсима и напредним технологијама, доносећи додатни раст и стабилизацију. Ова политика је укључена у Десети петогодишњи план (2001–2005) чиме је формализована као једна од „четири модернизације“ и примарни циљ економског развоја (Arežina, 2016, str. 14). То је значило да Пекинг поново отпочиње с из-

двајањем значајнијих средстава за давање инвестиција и помоћи иностранству.

У Једанаестом петогодишњем плану (2006–2010) влада је подстакла компаније да „и даље иду напоље“ (*Jinyibu Zouchuqu*), како би више капитала усмериле од спекулативног инвестирања у некретнине и берзу, и да би се олакшао већи притисак на кинеску валуту јуан. Државни савет је донео одлуку да треба наставити с даљим реформама инвестиционог система. Комисија за национални развој и реформу сачинила је списак природних ресурса и технологија на које кинеске директне инвестиције треба да се усмере. Фокус је померен с Хонгконга и Макаоа, Северне Америке и Западне Европе на азијски Пацифик, Африку, Латинску Америку и Централну и Источну Европу (16 + 1, 2016).

Након овог документа, кинеско руководство усвојило је Дванаести петогодишњи план (2011–2015), у коме је промовисан наставак примене *going out* политике. Фокус је стављен на „инклузивни раст“, односно на продубљивање дистрибутивне мреже и препознатљивост, као и на стицање напредних технологија и могућности истраживања и развоја (Sagers, 2012). Државни савет је у априлу 2011. објавио прву Белу књигу о иностраној помоћи НР Кине, у којој се наводе следећи принципи: „У пружању помоћи иностранству, Кина даје све од себе да помогне државама корисницама [...] да постави

[6] Денг Сијаопинг је 1991. формулисао ову политичку опоруку, која је била основа кинеског спољнополитичког понашања: „Мирно посматрајте, осигурајте нашу позицију; хватајте се укоштац са стварима мирне главе; кријте наше капацитете и чекајте повољну прилику; успешно се држите по страни и никада не претендујте на вођство.“

[7] У 2001. години НР Кина је била поседник 200 милијарди долара девизних резерви, да би након тога девизне резерве почеле веома брзо да расту, те су на крају 2020. достигле цифру од 3,2 билиона долара.

темељ за будући развој и напредак на путу ка самосталности и независном развоју [...] Кина никад не користи помоћ коју даје иностранству као средство да се меша у унутрашње послове државе примаоца или да тражи политичке привилегије за себе“ (The State Council of the PR China, 2011).

Несигуран економски развој, наставак нестабилности на глобалним финансијским тржиштима и успоравање економског раста развијених држава подстакли су многе државе у развоју да усвоје политике прихватања спољних директних инвестиција као начин да постигну економски раст и направе бољи инвестициони амбијент, што је имало позитиван утицај на планове НР Кине, отворивши јој пут да улаже у државе и регионе широм света (16 + 1, 2016).

Тринаести петогодишњи план (2016–2020) у фокус је ставио реформу кинеског друштва, коју је довео у везу с напредним технологијама. Кинеско руководство сматра да је завршена ера јефтине радне снаге која производи јефтине производе за трећа тржишта. Глобално економско успоравање довело је до мање потражње за кинеским извозом. Конкурентност НР Кине је пала, а кинески производи поскупели су услед повећања плата радника због смањења активне радне снаге, које је резултат старења друштва (због политике „једног детета“), као и због улагања које кинеске компаније имају услед све већих захтева за заштитом животне средине. Стога је неопходно да се економија НР Кине реструктурира од инвестиционог

модела који је заснован на јефтиној радној снази која производи јефтине производе за трећа тржишта, ка потрошачком моделу заснованом на производњи напредних технологија, које ће да купује кинеско становништво (Zapoljskis, 2016). У складу с тим, кинеско руководство је 2015. објавило стратегију „произведено у Кини“ (*Zhongguo Zhizao 2025*; Lemton, 2015, str. 38)^[8] да би већ у августу 2017. донело рестриктивне прописе, којима је појачана контрола над финансијским средствима која излазе из земље ради јачања економије и смањења улагања у секторе који нису од централног интереса за владу, нити у складу с државним дугорочним циљевима и директивама (Hsu, 2017).

Нови Четрнаести петогодишњи план (2021–2025) узима у обзир нове међународне околности и појаву ковид 19 пандемије, у складу с којима ставља фокус на „двоструку циркулацију“, која би требало да омогући коришћење свих предности глобализације уз истовремено коришћење сопствених капацитета. То значи да ће један део финансијских средстава који је у претходном периоду одлазио у иностранство посредством инвестиција и помоћи бити донекле смањен и усмерен на јачање кинеске привреде. Крајњи циљ јесте да кинеско друштво постане самодовољно и независно од европског, америчког или афричког тржишта и да се формира „друштво средње класе“ које ће имати довољно висок животни стандард да може да купује високотехнолошке производе кинеских компанија (Arežina, 2018, str. 17).

[8] Стратегија има за циљ јачање кинеске индустрије високе технологије и пласирање ових производа широм света.

У складу с овим плановима, прилагођавали су се иницијативе и пројекти које је кинеско руководство покретало у међувремену. Највећа и глобално најпознатија кинеска иницијатива „Један појас, један пут“ (Yidai Yilu) промовисана је 2013. с циљем да повеже два економски развијена краја Евроазије (Западну Европу и источни део НР Кине), али и остале континенте – Африку, Јужну Америку и Аустралију. Процењује се да овај пројекат обухвата око 4,4 милијарде људи (64% светске популације) и државе које праве око 40% светског БДП. Према најавама кинеског председника Си Ђинпинга (Xi Jinping) из 2017. године, очекује се да вредност овог пројекта достигне преко хиљаду милијарди долара, при чему би креирао запослење за неколико милиона људи и генерисао више од 100 милијарди долара прихода од пореза. Зато га је назвао „пројектом века“ који би требало да донесе благодат свим државама које се налазе дуж „новог пута свиле“ (Kynge, Wheatley, 2020, December 11).

Фактори који су утицали на НР Кину да развија модел инвестиција и помоћи иностранству

Многобројни фактори током деценија утицали су на кинеско руководство да настави с политиком инвестиција и помоћи иностранству. Неки од фактора били су изразито доминантни само у одређеном периоду, да би касније њихов утицај

слабио, а јачао утицај других фактора, док су неки од њих све време били константни. Стога ће у наставку бити наведени најважнији од њих.

Први фактор је жеља кинеског руководства да НР Кина буде представљена као партнер на ког државе, посебно оне с којима има добре односе, могу да се ослоне. Овај фактор био је актуелан још током педесетих и шездесетих година 20. века, када се Пекинг и сам борио с блокадом и ембаргом услед губитка наклоности и подршке Запада. Кинеско руководство сматрало је да је неопходно пружити подршку свим државама које су желеле да остваре независност и развију своје економије, како би кроз сарадњу с њима НР Кина разбила економску блокаду наметнуту са Запада. Након завршетка хладног рата, као пандан западном Вашингтонском консензусу. НР Кина је развила сопствени „тржишно-лењинистички“ модел пружања економске помоћи, назван Пекиншки консензус (Cooper Ramo, 2004, str. 39).

Други значајан фактор који је утицао на НР Кину да инвестира и даје помоћ иностранству јесте задовољење потреба унутрашњег тржишта за животно важним ресурсима и прекоморским тржиштима за дистрибуцију и продају домаћих производа. Да би могла да реализује овај циљ спољне политике, НР Кина је две деценије радила на развоју инвестиционог модела развоја, стављањем у фокус *going out* политике и указујући на потребу *win-win* сарадње с државама широм света (Zha, Breslin, 2010, str. 67).^[9]

[9] У извозном сектору запослено је чак 45 милиона кинеских радника или око 6% активне радне снаге у континенталном делу земље.

Још један значајан фактор јесте потреба кинеске владе да се, услед страха од губитка куповне моћи долара, ослободи девизних резерви, посебно оних које има у доларима, и пребаци их у злато и друге валуте (тзв. дедоларизација). Разлог за то јесте незадовољство доларом као резервном валутом, које нараста у свету због непрекидне енормне емисије нових количина те валуте, пре свега услед повећања потрошње америчке владе, што изазива страх свих који чувају доларе од губитка његове куповне моћи (Арежина, 2018, стр. 94).

Четврти важан фактор јесте потреба за интернационализацијом кинеских компанија и националне валуте јуана. С тим циљем, кинеско руководство је омогућило излазак на страна тржишта кинеским компанијама у државном власништву и приватним компанијама средње величине. Ове компаније су на основу различитих стратегија пословања добијале новчану помоћ од кинеских финансијских институција, коју су пласирале као инвестиције у друге државе и компаније широм света којима је било потребно улагање у различите пројекте. У исто време, оне су повећавале своју видљивост стварајући међународни портфолио, преузимајући познате брендове и напредне технологије потребне за развој домаће економије (Hong, Ноу, 2017, стр. 55).

Пети важан фактор јесте потреба НР Кине да повећа своју „меку моћ“. Наиме, давање инвестиција и помоћи иностранству помаже интернационализацији кинеске културе, служећи као вид културне дипломатије, поред 1.000 института „Конфуције“, који постоје широм света, и кинеских културних центара

који промовишу „кинески сан“ на међународном нивоу (по угледу на *Alliance Française*, *British Council* и *Goethe-Institut*; Арежина, 2018, стр. 98).

Шести фактор јесте јачање кинеског положаја у међународним организацијама. НР Кина је на томе радила још педесетих и шездесетих година 20. века како би заузела место у Уједињеним нацијама (уместо Тајвана), њеним специјализованим агенцијама и другим међународним организацијама (Miljanić, 1996, стр. 30). С тим циљем, НР Кина је још педесетих година 20. века успоставила сопствени систем давања мултилатералне помоћи иностранству без укључивања у оквир помоћи ОЕЦД-а, који је својствен западним државама. Развијено је релативно блиско партнерство с глобалним и регионалним мултилатералним развојним организацијама, као што су Програм Уједињених нација за развој, Светска банка, Азијска развојна банка и др. У последњих неколико година, форме и облици мултилатералне помоћи коју НР Кина даје постали су знатно разноврснији и диверзификованији, а количина новца која се опредељује у ту сврху знатно је повећана. У међувремену, Пекинг је развио и сопствене мултилатералне развојне институције, попут Азијске инфраструктурне и инвестиционе банке (Hong, Ноу, 2017, стр. 11).

У исто време, НР Кина је развојем модела давања инвестиција и помоћи иностранству желела позитивно да утиче на западне државе и међународне организације да повећају инвестиције и помоћ иностранству за развој инфраструктуре и смање политичка условљавања (Milanović, 2021, Мау 21). Тако су САД

2017. отпочеле „тихе разговоре“ с америчким партнерима како створити алтернативне механизме финансирања у односу на иницијативу „Један појас, један пут“, које би понудили државама којима је потребан прилив капитала. С тим у вези, с Јапанском банком за међународну сарадњу и Удружењем европских институција за финансирање развоја потписани су меморандуми ради промовисања сарадње на „одрживим инвестицијама“ у државама у развоју и промовисању „демократских вредности, самоодрживих друштава и јачања најбољих пракси“ (Smith, 2018). Две године касније, крајем марта 2021, амерички председник Џо Бајден (Joe Biden) предложио је премијеру Уједињеног Краљевства Борису Џонсону (Boris Johnson) стварање инфраструктурног плана, вредног више хиљада милијарди долара, који би представљао алтернативу поменутој кинеској иницијативи у државама у развоју (Aljazeera, 2021, March 26). Сличну сарадњу, само у Индо-пацифичком региону, средином априла 2021. председник Бајден предложио је јапанском премијеру Јошихиде Суга (Yoshihide Suga; Miki, 2021, April 6).

Међутим, вероватно најважнији фактор јесте очување територијалног интегритета и присаједињење свих кинеских територија које је Кина изгубила током „века понижења“. Устав НР Кине сугерише да је „свети циљ“ поновног уједињења земље задатак сваког Кинеза и неизбежан историјски ток (Medeiros, 2009). Јачајући партнерства с државама широм света, НР Кина ради на реализацији свог циља, док истовремено доноси благодат другим државама.

Кинеске инвестиције и помоћ иностранству

Откако је НР Кина достигла економску стабилност почетком 21. века, количина кинеских директних инвестиција у иностранству постала је много већа. Наиме, за разлику од периода 1982–1989, када су стране директне инвестиције у иностранству износиле мање од 500 милиона долара, у периоду 1990–1999. овај износ порастао је на нешто изнад две милијарде долара, док су 2000. године кинеске директне инвестиције у иностранству износиле мање од 2,3 милијарде долара. С почетком примене *going out* политике 2001. године, кинеске директне инвестиције су порасле. Највише је улагано припајањем или преузимањем већ постојећих познатих компанија или оснивањем *joint venture*. Тако су кинеске инвестиције у иностранству 2005. достигле 72,4 милијарде долара и наставиле да се повећавају сваке године, да би 2015. износиле 135,6 милијарди долара (Blanchard, 2017, April 14). Процењује се да је од почетка политике „реформи и отварања према свету“ до 2020. НР Кина пласирала преко 1.500 милијарди долара директних инвестиција у свет (World Economic Forum, 2017; EY, 2021). То је премашило пројекције Данијела Розена (Daniel Rosen) и Тила Ханемана (Thilo Hanemann) који су 2010. тврдили да ће до 2020. „у свету вредност токова кинеских директних инвестиција бити знатно већа од хиљаду милијарди долара, а да ће њихов значајан део бити намењен развијеним тржиштима“ (Rosen, 2009).

Како није постојало планско и рационално улагање кинеског капитала у иностранству, у

августу 2017. руководство НР Кине донело је одређене рестриктивне прописе како би појачало контролу над финансијским средствима која излазе из земље и тиме ојачало кинеску економију и смањило улагање у секторе који нису од централног интереса за владу, нити у складу с државним дугорочним циљевима и директивама. У вези с тим, Државни савет и Национална комисија за развој и реформу извршили су усклађивање директних инвестиција у иностранству с приоритетима државне политике установивши три категорије директних инвестиција: забрањене, ограничене и оне које се охрабрују. Резултат тога био је да су у 2017. години кинеске директне инвестиције у иностранству опале за 46%, јер су у складу с препорукама драстично смањена улагања у некретнине, хотеле, биоскопе и забавне садржаје у иностранству, а повећане инвестиције које се пласирају у оквиру иницијативе „Један појас, један пут“ (Hsu, 2017, August 28).

Када је у питању давање кинеске помоћи иностранству, Пекинг је развио сопствени модел – помоћ с кинеским карактеристикама – заснован на Пекиншком консензусу који не користи политику „штапа и шаргарепе“ за разлику од западног модела који је укорењен у идејама Маргарет Тачер (Margaret Thatcher) и Роналда Регана (Ronald Reagan), односно на Вашингтонском консензусу који се заснива на сету мера, које прималац помоћи треба да испуни, познатим као „шок терапија“, попут

консолидације државног буџета, фискалне дисциплине и др. У складу с кинеским прагматизмом и идеализмом, овај модел утемељење налази у пет начела мирољубиве коегзистенције која су установљена 1954. године, осам принципа кинеске помоћи иностранству, које је Џоу Енлај (Zhou Enlai) објавио на турнеји по Африци 1964. године, четири принципа економске и техничке сарадње, које је Џао Цијанг (Zhao Ziyang) објавио током посете Африци почетком 1983. године^[10] и *going out* политици (Bernasconi-Osterwalder *et al.*, 2013, str. 1–2). У исто време, кинески модел помоћи заснива се на три принципа: иновације и прилагодљивост локалним условима (ангажовање напредне технологије радије него ширење технологија ниског нивоа), одрживост и стабилност (улагање у инфраструктуру и природне ресурсе) и очување независности (немешање у унутрашњу политику држава корисница као једно од пет начела мирољубиве коегзистенције; Jurišić, 1999, str. 38).

Кинеска помоћ иностранству може се поделити на билатералну и мултилатералну помоћ. Постоји најмање девет врста билатералне помоћи које НР Кина даје иностранству: медицински тимови, обука и стипендије, хуманитарна помоћ, млади волонтери, отпис дуга, буџетска подршка, пројекти „кључ у руке“ (инфраструктура, фабрике итд.), помоћ у натури и техничка помоћ. Неке од ових врста помоћи у примени су дужи период, док су друге потпуно

[10] Ови принципи дефинисали су да нуђење техничке и менаџерске сарадње није мешање у унутрашње послове држава, већ помоћ да се изгради самопоуздање.

нове (Bernasconi-Osterwalder *et al.*, 2013, str. 105).^[11] Међутим, најчешће се мисли на три начина давања финансијске помоћи: грантови (бесповратна помоћ),^[12] бескаматни зајмови и повлашћени зајмови.

Када је у питању мултилатерална помоћ, НР Кина је још педесетих година 20. века успоставила сопствени систем давања помоћи иностранству, мимо оквира помоћи ОЕСД-а који је својствен западним државама. Разлог за то јесте што се НР Кина и даље декларише као држава у развоју, те помоћ која стиже из Пекинга има мањи проценат гранта у односу на помоћ која се добија преко система ОЕСД, због чега западне институције кинеску помоћ иностранству често квалификују као Званично развојно финансирање (ODF), а не као Званичну развојну помоћ (ODA; Hong, Hou, 2017, str. 51).

НР Кина успоставила је релативно блиско партнерство с глобалним и регионалним мултилатералним развојним организацијама, као што су Програм Уједињених нација за развој, Светска банка, Азијска развојна банка и др. (Hong, Hou, 2017, str. 51). У почетку се кинеска мултилатерална помоћ иностранству састојала само од две форме помоћи: донација и плаћања чланства у међународним организацијама. С развојем система давања мултилатералне помоћи иностранству долази до њихове

диверзификације, те се може рећи да данас постоје донације и чланарине у међународним организацијама, финансирање капитала и зајмови и пројектна сарадња с међународним организацијама (Јуришић, 1999, str. 38).

Кинески извори тврде да је НР Кина у периоду од 1950. до 2016. обезбедила више од 400 милијарди јуана помоћи иностранству, да је започето више од 5.000 пројеката, од чега је завршено скоро 3.000, и да је одржано преко 11.000 тренинг програма у НР Кини за више од 260.000 чланова особља из других држава у развоју (World Economic Forum, 2017). Према подацима Државног савета НР Кине, само у периоду 2013–2018. кинеске финансијске институције алоцирале су 270,2 милијарде јуана помоћи иностранству, које су подељене у три категорије – грантови, бескаматни зајмови и повлашћени зајмови (The State Council of the PR China, 2021). Значајан део ове врсте помоћи одлази на 2.600 пројеката, вредних 3.700 милијарди долара, који су покренути у оквиру иницијативе „Један појас, један пут“ (Aljazeera, 2021, March 26).

Услед појаве ковид 19 пандемије дошло је до смањења кинеског економског раста са 6% у 2019. години на 2,3% у 2020. години (Cheng, 2021). То је за последицу имало увођење политике „двоструке циркулације“, у складу с којом ће

[11] Око 42% пројеката који се финансирају односи се на пројекте за развој природних ресурса, 40% односи се на инфраструктурне пројекте и оне који имају везе с рудама, минералима и металима, а 18% односи се на пројекте изградње лука, школа, електрана, као и грантове, хуманитарну и техничку помоћ.

[12] Треба направити разлику између гранта, који је углавном у кинеској валути – јуану, и готовинске донације, која се даје као брз одговор на ванредне ситуације или катастрофе и која се објављује у доларима.

кинеске финансијске институције део средстава преусмерити на домаће тржиште, док ће остатак наставити да усмеравају у иностранство (Kynge, Wheatley, 2020, December 11).

Иако је појава ковид 19 пандемије довела до значајног пада кинеске помоћи иностранству са 75 милијарди долара, колико је износила на врхунцу у 2016. години, на четири милијарде долара у 2020. години (Kynge, Wheatley, 2020, December 11), свесна своје улоге „одговорне велике силе“, НР Кина је током 2020. почела да развија нову компоненту иницијативе „Један појас, један пут“ – здравствени пут свиле. У оквиру ње, Пекинг је послао државама помоћ за подршку у реаговању на ковид 19 пандемију и економски и социјални опоравак државама у развоју у износу од две милијарде долара. Кинеско руководство је обезбедило 300 милиона доза ковид 19 вакцина, од чега је помоћ у виду бесплатних вакцина послата у више од 80 држава у развоју којима су биле хитно потребне и извезене су вакцине у 43 државе. Такође, НР Кина послала је помоћ у медицинској опреми у више од 150 држава и 13 међународних организација, обезбедивши на тај начин преко 280 милијарди маски, 3,4 милијарде заштитних одела и четири милијарде ковид 19 тестова. Успоставила је механизме здравствене сарадње између кинеских здравствених институција и здравствених институција у разним регионима, а партнерским државама послати су медицински тимови да их саветују како да унапреде здравствене системе ради успешнијег одговора на ковид 19 пандемију (Xinhua, 2021, May 21). Осим тога, НР Кина је због тешке ситуације с

јавним буџетима отписала дуг најсиромашнијим земљама у вредности од 2,1 милијарда долара и договорила рефинансирање дугова с 23 државе у вредности од 1,3 милијарде долара (Qiu, Woo, 2020, November 20). Као помоћ у наредном периоду, на Глобалном здравственом самиту, одржаном 21. маја 2021, кинески председник Си Ђинпинг најавио је нови пакет помоћи за економски и социјални опоравак државама у развоју у износу од три милијарде долара (у наредне три године) и пренос технологије прављења ковид 19 вакцина државама у развоју с циљем заједничке производње (Xinhua, 2021, May 21).

| 105

Закључак

Полазна основа овог истраживања јесте дугорочна политика давања инвестиција и помоћи иностранству, коју је кинеско руководство почело да спроводи након оснивања Народне Републике Кине 1949. године. Иако се количина средстава која је опредељивана у ову сврху мењала у складу с околностима у којима је кинеско руководство водило државу, никада се није одустало од овакве врсте сарадње са суседним државама и међународном заједницом, чак ни у периоду када је Народна Република Кина била једнако сиромашна као и државе које су од ње примале помоћ, нити када јој је приоритет постао усмеравање свих финансијских капацитета у економски развој.

Како је за доказивање хипотезе најважнији ангажман кинеског руководства по питању решавања важних глобалних проблема, док у

исто време раде на остваривању најважнијег циља – достизања „кинеског сна“ до 2049. године, ауторка је у истраживању акценат ставила на факторе који су утицали на кинеско руководство да развије посебан модел давања инвестиција и помоћи иностранству који је заснован на Пекиншком консензусу. Током истраживања, дошла је до закључка да су неки од фактора били изразито доминантни само у одређеном периоду, да би касније њихов утицај слабио, а јачао утицај других фактора, док су неки од њих све време били константни. Сви фактори деловали су позитивно на кинеско руководство да пронађе *win-win* решења и настави с давањем инвестиција и помоћи иностранству, упркос променама кинеских приоритета током спровођења политике „реформи и отварања према свету“ и ковид 19 пандемије.

У исто време, ауторка је дошла до закључка да се модел давања инвестиција и помоћи иностранству значајно разликује од западног модела који основу има у Вашингтонском консензусу, да се систем давања кинеске мултилатералне помоћи иностранству разликује од помоћи која се добија преко система OECD који је својствен западним државама, да развијајући такмичење са Западом овај модел значајно доприноси повећању инвестиција и помоћи иностранству (посебно државама у развоју), као и да, иако су се мењали начин давања и количина средстава која је опредељивана од стране кинеског руководства са сврхом инвестирања и давања помоћи иностранству, овај модел је ипак деценијама остао централна тачка кинеске спољне политике.

У вези с тим, указала је на то да је током деценија развоја кинеско руководство настојало да контролише и усмерава развој овог модела усклађујући га с плановима за рационално улагање кинеског капитала у иностранству. Сходно томе, у августу 2017. влада је донела одређене рестриктивне прописе, који су за циљ имали јачање контроле над финансијским средствима која излазе из земље, оздрављење кинеске економије и смањење улагања у секторе који нису од централног интереса за кинеску владу и нису у складу с државним дугорочним циљевима и директивама. У складу с овим прописима, смањена је количина средстава која је Народна Република Кина пласирала у иностранство у наредним годинама (само у 2017. смањење је износило готово 46%).

Нова промена у количини средстава која излазе из НР Кине уследила је након појаве ковид 19 пандемије и значајног смањења кинеског економског раста. Упркос потреби да део средстава преусмери из иностранства у развој домаћег тржишта и дугорочне планове за остварење „кинеског сна“, ауторка указује на то да кинеско руководство није одустало од намере да Народна Република Кина настави да буде присутна у иностранству. У вези с тим, покренули су нову компоненту иницијативе „Један појас, један пут“ – здравствени пут свиле – захваљујући којој је међународној заједници пружена значајна помоћ током ковид 19 пандемије.

На крају, узимајући у обзир резултате истраживања, ауторка закључује да је кинески модел давања инвестиција и помоћи иностранству умногоме допринео томе да суседне државе и

међународна заједница осете благодат њеног економског развоја. У исто време, НР Кина постала је прва држава у свету по трговинском обиму, друга економска сила, највећи поседник девизних резерви, највећи давалац људства за мировне мисије Уједињених нација, а сиромаштво је искорењено у потпуности. Након појаве ковид 19 пандемије 2020. године, тринаеста генерација кинеског руководства поступила је веома одговорно позивајући међународну заједницу на сарадњу, поштenu дистрибуцију ковид 19 вакцина, одрицање права на интелектуално власништво над вакцинама, у исто време отписавши дуг најсиромашнијим земљама у вредности од 2,1 милијарде долара и договоривши рефинансирање дугова с 23 државе у вредности

од 1,3 милијарде долара (Xinhua, 2021). Све наведено говори у прилог томе да Народна Република Кина представља „одговорну велику силу“, која доприноси решавању важних глобалних проблема, док у исто време ради на остваривању најважнијег циља – достизања „кинеског сна“ до 2049. године.

У наредном периоду, у складу с новом Белом књигом о међународној развојној сарадњи (у којој је реч „помоћ“ замењена речју „развој“), која је објављена 10. јануара 2021, ауторка очекује да ће Пекинг наставити да својим економским растом помаже глобални развој, уз неизбежно прилагођавање новим околностима до којих ће доћи у периоду током и након завршетка ковид 19 пандемије.

References / Литература

- 16 + 1 (2016, January 11). Analysis of China's Investment in CEECs under the New Situation. <http://16plus1-thinktank.com/1/20160111/1091.html>. [In English]
- Aljazeera. (2021, March 26). Biden suggests creating initiative to rival China's Belt and Road. <https://www.aljazeera.com/economy/2021/3/26/biden-suggests-creating-initiative-to-rival-chinas-belt-and-road>. [In English]
- Arežina, S. (2014). Chinese 'going out' policy and its impact on relations with Serbia. *Review of International Affairs LXV* (1153-1154), 5-23. [In Serbian]
- Arežina, S. (2018). *China in Europe*. Belgrade: Institute of European Studies. [In Serbian]
- Bernasconi-Osterwalder, N. et al. (eds) (2013). *Chinese Outward Investment: An emerging policy framework*. IISD, http://www.iisd.org/pdf/2012/chinese_outward_investment.pdf. [In English]
- Blanchard, J.-M. F. (2017, April 14). The Security Implications of China's Overseas Investment Boom. *The Diplomat*, https://www.ey.com/en_cn/china-overseas-investment-network/overview-of-china-outbound-investment-of-q1-2021. [In English]
- Brautigam, D. (2009). *The Dragon's Gift*. New York: Oxford University Press. [In English]

- Cheng, E. (2021, January 17). China says its economy grew 2.3% in 2020, but consumer spending fell. *CNBC*.
<https://www.cnbc.com/2021/01/18/china-economy-release-of-fourth-quarter-full-year-2020-gdp.html>. [In English]
- Cheng, Y. N. (2014). Virtual trading assessment techniques based on China's foreign exchanges reserves data. In: H.-C. Liu, W.-P. Sung, W. Yao (eds). *Computer, Intelligent Computing and Education Technology*. London: Taylor & Francis Group.
<https://doi.org/10.1201/9781315760810>. [In English]
- Chow, L. (2021, February 8). Overview of China outbound investment of 2020. *EY*.
https://www.ey.com/en_cn/china-overseas-investment-network/overview-of-china-outbound-investment-of-2020.
[In English]
- Cooper Ramo, J. (2004). *The Beijing Consensus*. London: The Foreign Policy Centre. [In English]
- Gong, W. (2013, November 23). Chinese Experience of Development. Lecture, Seminar „China's issues“. Beijing: Chinese Academy of Governance. [In English]
- Hong, Z., Hou, X. (2017). *China's Foreign Aid*, Singapore: Springer. [In English]
- Hsu, S. (2017, August 28). China's New Capital Controls Expected to Slow Real Estate, but improve Country's Economic Health. *Forbes*. <https://www.forbes.com/sites/sarahsu/2017/08/28/chinas-new-capital-controls-expected-to-slow-real-estate-but-improve-countrys-economic-health/#6e2de76f66fd>. [In English]
- Jurišić, K. (1999). Half a century of the PR China. *Politička misao*, XXXVI (3). 34-44. [In Serbian]
- Kissinger, H. (2011). *On China*. New York: Penguin Press. [In English]
- Kynge, J., Wheatley J. (2020, December 11). China pulls back from the world: Rethinking Xi's 'project of century'. *Financial Times*. <https://www.ft.com/content/d9bd8059-d05c-4e6f-968b-1672241ec1f6>. [In English]
- Lempton, D. M. (2015). *Follow the leader*. Beograd: CIRSD. [In Serbian]
- Medeiros, E. S. (2009). *China as International Actor: Activism, Opportunism and Diversification*. Santa Monica: RAND Corporation. [In English]
- Miki, R. (2021, April 6). US and Japan plan 'Belt and Road' alternative for Indo-Pacific. *NikkeiAsia*.
<https://asia.nikkei.com/Politics/International-relations/Indo-Pacific/US-and-Japan-plan-Belt-and-Road-alternative-for-Indo-Pacific>. [In English]
- Milanović, B. (2021, May 21). Competition Can Be Good for the Developing World. *Foreign Affairs*.
https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2021-05-21/competition-can-be-good-developing-world?utm_campaign=fb_daily_soc&utm_source=facebook_posts&utm_medium=social. [In English]
- Miljanić, D. (1996). The oscillations in the US-China relations. *Međunarodna politika*. XXXVII (1042) 29-32. [In Serbian]
- Qiu, S., Woo, R. (2020, November 20). China says has given \$2.1 billion of debt relief to poor countries. *Reuters*.
<https://www.reuters.com/article/us-china-debt-g20-idUSKBN28009A>. [In English]
- Rosen, D. H., Hanemann T. (2009). China's Changing Outbound Direct Investment Profile: Drivers and Policy Implications. *Policy Brief PB09-14*. Washington: Peterson Institute for International Economics. [In English]
- Sagers, C. (2012, May 10). China's 'Going Out' Strategy. *Diplomatic Courier*.
<http://www.diplomaticcourier.com/news/regions/brics/952?showall=1>, 20. 6. 2017. [In English]

- Selden, M. (ed.). (1979). *The People's Republic of China: A Documentary History of Revolutionary Change*. New York & London: Monthly Review Press. [In English]
- Smith, J. (2018). China's Belt and Road Initiative: Strategic Implications and International Opposition. The Heritage Foundation. <https://www.heritage.org/asia/report/chinas-belt-and-road-initiative-strategic-implications-and-international-opposition>. [In English]
- The State Council of the PR China. (2011, April 21). China's Foreign Aid 2011. http://english.gov.cn/archive/white_paper/2014/09/09/content_281474986284620.htm. [In English]
- The State Council of the PR China. (2021, January 10). Full text: China's International Development Cooperation in the New Era. http://english.www.gov.cn/archive/whitepaper/202101/10/content_WS5ffa6bbbc6d0f72576943922.html. [In English]
- Trading Economics. (2017, August 31). China Foreign Exchange Reserves 1980-2017, <https://tradingeconomics.com/china/foreign-exchange-reserves>. [In English]
- World Economic Forum. (2017, January 17). President Xi's speech to Davos in full. <https://www.weforum.org/press/2021/01/president-xi-jinping-s-speech-at-davos-agenda-is-historic-opportunity-for-collaboration/>. [In English]
- Xinhua. (2021, May 21). Remarks by Chinese President Xi Jinping at the Global Health Summit. http://www.xinhuanet.com/english/2021-05/21/c_139961512.htm. [In English]
- Zapoljskis, A. (2016, March 17). China has announced that it will triple the standard of living for 70 million people a year. *Fakti*. <http://fakti.org/globotpor/kina/kina-objavila-da-ce-utrostrucavati-zivotni-standard-za-po-70-miliona-ljudi-godisnje>. [In Serbian]
- Zha D., Breslin S. (2010). Oiling the wheels of foreign policy? Energy security and China's international relations. In: Shaun Breslin (ed.) *Handbook of China's International Relations* (64–75). London: Routledge International Handbook. [In English]
- Zoellick, R. B. (2005, September 21). Whither China: From Membership to Responsibility?. Remarks prepared for delivery to National Committee on US-China Relations. New York City: US Department of State. [In English]

Sanja Z. Arežina

University of Hong Kong, Hong Kong (PR China)

Government of the Republic of Serbia, Belgrade (Republic of Serbia)

PR China as a „Responsible Great Power“ – The Chinese Model of Foreign Investment and Assistance

Summary

110 |

Shortly after its establishment, the People’s Republic of China began to implement a policy of providing investments and assistance abroad. Although the motives for this were different in the decades that followed, the Chinese leadership never gave up on the decision to make foreign investment and assistance a central part of Chinese foreign policy. The author employs a structural-functional analysis and comparative analysis to prove the basic hypothesis that the main reason for the development of the Chinese model of foreign investment and assistance is the intention of the Chinese leadership to show that the People’s Republic of China is a “responsible great power”, one which contributes to the solving important global problems, while simultaneously working to achieve its most important goal, the “Chinese dream”, by 2049.

Keywords: China, responsible great power, Chinese dream, investments, assistance